

M. A. AZEEZ TAHA:

AFRIKA SPORTJA ÉS AZ OLIMPIZMUS

Csak egyet lehet érteni Christoph Ufnak azzal a megállapításával, hogy az, aki a könyvtárak kultúr- és sporttörténeti szakirodalmi regisztereit fellapozza, csalódottan veszi tudomásul, hogy az „Afrika” címszó alatt olimpiai vonatkozásban mindössze kiragadott epizódleírásokat és szegényes utalásokat talál.¹ Pedig Hérodotosz könyveiből és a papirusztöredékek gyűjteményes kiadványaiból egyértelműn kiderül, hogy már az ókori Egyiptom papjai is ismerték az antik olimpiákat. A Makedóniai Alexandroszt (Nagy Sándort) követő hellénizmus hatására pedig a Nílus deltájában és más észak-afrikai görög településeken is rendeztek olimpiai játékokat. A diadokhosz birodalmak triumphális játécai közül elsőként az alexandriai „ptolemaiák” léptek fel pánhellén jelleggel. Alapításukat II. Ptolemaiosz rendelte el az i. e. 282-ben elhunyt atyja tiszteletére. Az i. e. 276-ban tartott első rendezvényt „iszolümpiai” (olümpiaival egyenlő értékű) játéknak nyilvánították, amelyre valamennyi hellén és hellén jogú polgárt meghívtak. Részletes feljegyzések a szomszédos Szeleukida-birodalom uralkodója, I. Antiokhosz felett aratott diadalünneppéssel összekötött 3. ptolemaiáról maradtak.²

Az is kevésbé ismert, hogy az antik olimpiai játékokhoz hasonló szertartású játékcentrumok nemcsak Hellász poliszaiban alakultak ki, hanem világszerte, ahol ezt a törzsi, majd az osztályjellegűvé vált társadalmi fejlődés szükségessé, illetőleg lehetővé tette. Erre utalnak a babiloni „Hold-újév” vetélkedői, a kínai „Csing-ming”, az indiai „szaraszvati”, a kelta „Tailte”, etruszk Orvieto, az inka „Marasz pampasz”, a maya chichén-itzai „pok-ta-pok”, a mongol „Erisz gurban nadom” játékok periódikus találkozói.

Joggal merül fel az a kérdés, hogy ebből a sajátos játékszervező mechanizmusból miért éppen az afrikai népeknek kellett volna kimaradniuk? A bonyolult szertartású ó-egyiptomi királyellenőrző próbák „heb-szed” és „min” rituáléi már a Közép-Birodalom időszakában háttérbe szorultak, de fennmaradtak azok az emlékek, amelyek az egykori templomi ünnepek egyiptomi, nubiai és líbiai fiataljainak birkózó és botvívó viadalait örökítik. Nem csupán eposz töredékek, hanem hiteles fényképek és néprajzi feldolgozások utalnak egyes afrikai törzsek ma is élő játékaira, többek között az egyenlítői nyugat-afrikai partvidék többnapos „Holdfény-

játékai"-ra, avagy a nubiai hegyvidék falvai közötti periodikus játékokra, amelyek műsorán a birkózás, a tánc, a botvívás és az ókori görög ökölvíváshoz meghökkentően hasonló párviadalok szerepelnek. Lehet azon vitatkozni, hogy mindezeket eltérő fejlődési vonalak, társadalmi formák választják el az újkori olimpizmustól, de a játékok eredőinek és a megbérelést fenntartó célkitűzéseknek közös vonásai aligha tagadhatók.³

Az újkori olimpizmus gondolata az alexandriai és a kairói görög patriótákat már Coubertin színrelépése előtt magával ragadta. Az ő támogatásával rendezték 1859-ben Athénben az első pánhellén olimpiai játékokat. Afrika első nemzeti olimpiai bizottságát a Dél-Afrikát meghódító angolok sportkedvelő körei hozták létre 1908-ban. Ez az olimpiai bizottság azonban a coubertini elveket mellőzve elzárkózott a színesbőrű afrikai lakosság sportéletének szervezésétől. Az afrikai olimpizmus erjesztő góciát az angol uralom alatt viszonylagos kulturális autonómiát élvező Egyiptom képezte. Itt az angolelles beállítottságáról ismert Mohamed Taher pasa közreműködésével 1910-ben alakult meg a nemzeti olimpiai bizottság. Anyagi támogatásával 1918-ra Alexandriában elkészült Afrika első igazi sportkombinátja, ahol pán-afrikai játékokat akartak rendezni. Ezt azonban a gyarmati hatóságok megakadályozták. A függetlenségi törekvésekkel összefonódott egyiptomi sporttevékenység átmeneti fellendüléseit a súlyemelő, birkózók és labdarúgók világviszonylatban is elismert nemzetközi sikerei példázzák. Az amszterdami játékokon (1928) a birkózó S. Nosseir és a birkózó J. Musztafa nyert aranyérmeket. A berlini olimpián (1936) pedig két súlyemelő M. Mesbah és K. El Thoumi került a dobogó legmagasabb fokára. Labdarúgó csapatuk az 1924. évi párizsi olimpia elődöntőjében okozott meglepetést, ahol a magyar válogatottat 3:0-ás gólaránnyal elütötte a továbbjutástól.

Pierre de Coubertin az 1920-as évek elején jelentős erőfeszítéseket tett azért, hogy a Nemzetközi Olimpiai Bizottság (NOB) égisze alatt elindított, négyévenként ismétlődő pán-afrikai játéksorozaton keresztül a fekete kontinens valamennyi népét bekapcsolja az olimpiai mozgalomba. Ezek a kísérletek azonban a gyarmati hatóságok ellenállása miatt kudarcot vallottak.⁴ Coubertin afrikai álmainak megvalósítását azonban nemcsak a politikai érdekviszonyok gátolták, hanem az Afrika testkulturális fejlődésében beállt megtorpanás is.

Közvetlenül a második világháború kitöréséig a gyarmati sorban élő népek testnevelésének és sportjának fejlesztésével az ún. „anyaországok” hatóságai vajmi keveset törődtek. Az angol mintára létrehozott sportklubok és vadásztársaságok többsége a gyarmatosító telepesek zárt (exkluzív)

intézménye maradt. A Young Men's Christian Association (YMCA) és más vallási szervezetek misszionárius iskolái főként a gyarmattartókkal együttműködő szűk rétegek gyermekeit foglalkoztatták. A felnőttek körében is csak a gyarmatosítók szolgálatában álló egyiptomi, dél-afrikai, rhodéziai, algériai, marokkói, nigériai, etióp, szomáliai és líbiai katonák kaptak testnevelési kiképzést. Az anyaországi kulturális missziók patronálásával létrehozott „benszülött” sportcsoportosulások a látványosság jegyében születtek. Más alkalmakkor – ha ezek nem voltak veszélyesek – a meglévő népi testkulturális vetélkedéseket, törzsi avatási rituálékat ápolták. Az utóbbival a helyi törzsi arisztokrácia szimpátiáját kívánták megnyerni. Egyben ezek lehetőséget adtak az anyaországok könyvkiadóinak és filmvállalkozóinak arra, hogy az „egzotikus világ”, a „sötét Afrika” ismeretlenségéből meglehetősen hasznot hajtó kuriózumokat hozzanak nyilvánosságra. Ugyanakkor gátolták azokat a testnevelési és sporttevékenységeket, amelyekről gyanították, hogy a függetlenségi mozgalommal vagy annak szervezeteivel állhatnak kapcsolatban.

A Dél-Afrikai Uniót, Egyiptomot, Líbiát, Algériát és Libériát leszámítva Afrikában nem alakult ki modern értelemben vett sportélet. Az európai gyarmatosítók és az YMCA irányítása alatt működő csekélyszámú „benszülött” sportklub tehetségei az anyaországi válogatott utánpótlásának biztosítékául szolgáltak, vagy a profi mecénások martalékává váltak. Tipikus példáját látjuk ennek Franciaország és Algéria avagy Olaszország és Líbia viszonylatában.

A II. világháború alatt, illetve az azt megelőző években az angol és francia gyarmatosítók az olasz, később a német támadók ellen kénytelenek voltak a gyarmati színes fiatalság tömegeit is igénybe venni. A kiképzés keretében a besorozott afrikai katonák megismerkedtek a testkultúra különböző ágazataival is. A polgári lakosság támogatásának megnyerése érdekében pedig több olyan reformintézkedésre kényszerültek, amelyek a testkultúra területén is kedvezően hatottak. Az említettek hatására Egyiptomban, Algériában, Marokkóban, Rhodésiában, Nigériában és Libériában 1939 és 1945 között megkétszereződött a testneveléssel foglalkozó egyesületek és intézmények száma. Fontos szerepet játszott az is, hogy az anyaországok kénytelenek voltak a korábbinál tágabb teret engedni a gyarmatok ipari és kulturális fejlődésének. Mindezek erősítették a helyi polgárság térnyerését, s mintegy megnövelték annak függetlenségi aspirációit. A „nemzeti” vezetőréteg – hasonlóan a korábbi európai függetlenségi mozgalmakhoz – rájött arra, hogy céljainak megvalósításához jó szolgálatot tehetnek a testnevelési és sportszervezetek is.

*Afrika II. világháborút követő modern testnevelési és sportmozgalmanak elsődleges fejlődési sajátossága, hogy a fejlődő országok politikai függetlenségéért folytatott harcával egyidőben, de rendkívül eltérő és el-
lentmondásos feltételek mellett alakult ki.* Hozzávetőleges képet erről az egyes országok olimpiai mozgalomba való bekapcsolódásának kronológiája nyújthat: Nigéria (1951), Ghána (1952), Etiópia (1954), Kenya, Libéria (1955), Uganda (1956), Tunézia (1957), Marokkó, Szudán (1959), Elefántcsont-part, Kamerun, Líbia, Mali, Szenegál, Zambia (1963), Algéria, Csád, Kongó, Madagaszkár, Niger, Sierra Leone (1964), Guinea, Közép-Afrikai Köztársaság, Togo (1965), Gabon, Malawi, Tanzánia, Zaire (1968), Benini Népi Köztársaság, Felső Volta, Lesotho, Mauritius, Szomália, Szváziföld (1972), Gambia (1976), Angola, Mauritánia, Mozambique, Seychelles-Szigetek (1979), Botswana és Zimbabwe (1980).⁵ A kronológiai sorrend azonban nem adhatja vissza a belső kibontakozás tartalmi folyamatát.

Afrika testkulturájának második meghatározója, hogy fejlődése két antagonistá világrend erőviszonyainak kölcsönhatásában játszódik le. A politikai függetlenség ugyanis – kevés kivétellel – nem hozta magával a gazdasági és kulturális függő viszony felszámolását. Az elmaradottság és a szakemberhiány rendkívüli mértékben konzerválja a külső befolyás lehetőségeit. Egy-egy edző, testnevelő, vagy létesítményépítést irányító mérnökcsoport: az idelátogató külföldi együttes összehasonlíthatatlanul nagyobb jelentőségű – a testkultúra belső struktúráját, illetve társadalmi szerepének meghatározását illetően, – mint bárhol a világon. Nem véletlen, hogy a volt gyarmatosítók az YMCA-n, az amerikai Peace-corpson, az angol és francia nemzetközösségi játékokon, az ún. „testvérvárosok” hálózatán, továbbá neves színes versenyzők (Jesse Owens, Wilma Rudolph, Muhammad Ali) reprezentatív körútjain keresztül nem egy alkalommal sportberuházásokkal vagy egy-egy sportág elterjesztésével is erősíteni kívánják befolyásukat. Az egykori gyarmatosító országok mellett a szocialista tábor is jelentős hatást gyakorol, ami elsősorban létesítményépítés, szakemberképzés és tapasztalatátadás formájában nyilvánul meg. (Így például a conakryi és a bamakoi sportkombinátorok építésének költségeit a Szovjetunió fedezte. Bulgária stadionok és sportpaloták építéséhez, Csehszlovákia pedig a demonstratív sport- és tornabemutatók rendezésére küldött ki dokumentációs terveket és szakembereket. A lipcsei Testnevelési Főiskolán 1975-ig bezárólag 25 ázsiai és afrikai ország mintegy 500 testnevelő tanára és edzője szerzett diplomát.)

Afrika sportéletének harmadik fő jellemző vonása az egyes országok

gazdasági feltételeiben mutatkozó óriási életszínvonalbeli egyenlőtlenség és fejlődési különbség, amelyeket tovább mélyítenek a gazdasági válságok és a fegyverkezési kényszerintézkedések. A legjelentősebb előrelépéseket az arab államok, Nigéria, Kenya, Szenegál, Ghana, Guinea és Mali tették, ahol közvetlenül a felszabadulást követően létrehozták a testnevelés és sportirányítás állami szerveit. A legtöbb országban, a hadseregen, az ifjúsági politikai és társadalmi szervek aktivitásán nyugszik a sportmozgalom. A Dél-Afriakai Unióban, Líbiában, Egyiptomban, Algériában és Zimbabweban jelentős szerepe van a gyarmatosítók által alapított intézményeknek. A „fekete Afrika” elmaradottabb vidékein, az ún. Szahel-övezet embertelen életviszonyai között azonban nem, vagy alig beszélhetünk modern értelemben vett testkultúráról. A korábbi avatási próbákkal kapcsolatos vetélkedések, vallási ceremóniákkal egybekötött gyakorlatok – amelyeket már említettünk – itt napjainkig fellelhetők.

Az 1950-es évek eleje után fellobbant függetlenségi lázban szinte általánossá vált az az illuzionizmus, hogy a monokultúrából fakadó létbizonytalanságból néhány évtized alatt ki lehet lábalni és meg lehet teremteni az ipar, a jólét, a korszerű egészségügy és a magasan fejlett testkultúra alapjait is. A vonzónak látszó nyugati életformák gyors térhódítása azonban óriási tömegeket vonzott a nagyobb településekre. Amíg 1950-ben csupán három afrikai nagyvárosban éltek 500.000-nél többen, 1980-ban azonban már 29 ilyen település volt, amely nélkülözötte a testkultúra fejlesztésének infrastruktúráit is. Az elhagyott – parlaggá vált – földterületek mellett az élelmezési és az egészségügyi gondokat ugrásszerűen megnövelte az átlagos évi 2,5 – 3%-os népszaporodási ütem. Csupán egyetlen adat: 1950 és 1975 között 210 millióról 393 millióra duzzadt a Szaharától délre eső területek lakossága. A vázolt jelenségek tükrében nem nehéz érzékeltetni, hogy a fekete földrész testnevelési és sportmozgalmára is rányomta bélyegét a félbemaradt álmok, a kapkodó modellkeresések, a vezetéspolitikai bizonytalanságok, a korrupciós tendenciák, az eladósodási tünetek és a törzsi ellentétek sora.

Az afrikai országok legtöbbjében ma is fennálló negyedik feszítő tényező az elmúlt évszázadok fejlődésbeli torzultságának hatása. Ez mindenek előtt abban jut kifejezésre, hogy a testkultúra társadalmi funkciói között elsődleges feladat marad a katonai kiképzés, az üzleti jelleg és az ún. szórakoztató ipar. Ugyanakkor kiütöközik abban is, hogy a tunéziai, egyiptomi és más testnevelési főiskolák oktatásában közreműködő külföldi szakemberek még az 1980-as évek elején is arról panaszkodnak, hogy tanárnak és sportvezetőnek alig lehet nőket toborozni. Óriási erőfe-

szítésbe került, míg végre az 1960-as évek elején olyan női versenyeket lehetett rendezni, amelyeket már nem kísért családi dráma, sem egyéb botrányosorozat. Általános jelenség az is, hogy a politikai és a gazdasági életből kiszorított csoportok a sport területén akarják pozícióikat megszilárdítani. Manipulációik révén igen nehezen tekinthető át a kormányköltségvetések és a külföldi segélyösszegek tényleges felhasználásának menete. Ugyancsak a káros örökségből fakad az, hogy még az afrikai értelemben fejletnek tekinthető testnevelési és sportmozgalommal rendelkező országokban is csupán a fővárosra, illetve egy-egy tartományra korlátozódik az aktivitás. Szudánban a gazdag népi hagyományokkal rendelkező északi területek, Egyiptomban a Nílus deltavidéke, Nigériában és Algériában a tengerparti övezetek, Líbiában az újonnan felfedezett olajmezők körül kialakult települések képezik a sportélet főbb bázisait.

Az Afrika testnevelési és sportmozgalmának fejlődését meghatározó ötödik fő sajátosság a nemzeti egységre, az egymás közötti megbékélésre és az antikolonialista nemzetközi együttműködésre való törekvés. Az 1950 és 1980 között eltelt három évtized történetének futólágos ismeretében is szembetűnő, hogy a gyarmati fennhatóság felszámolását követően szinte valamennyi afrikai ország „nemzeti” sportjáték rendezvényekkel összekötte ünnepelte függetlenségének kivívását. Ugyanezt a hagyományt ápolják azok az évfordulók alkalmával évenként sorra kerülő sportsz fesztiválok, amelyeken a szövetségi államok vagy tartományok csapatai mérik össze tudásukat. Ebből a sokarculatú nemzeti és nemzetközi mozgalmából nőtt ki 1951-ben Egyiptomban az az „Arab Sport Bizottság”, amely még ebben az évben bekapcsolódott a „Földközi-tengeri Játékok” lebonyolításába, 1953-ban pedig Alexandriában létrehozta az I. Pán-arab Játékokat. Az említett rendezvények, a NOB égisze alatt rendezett regionális játékok a nemzetközi olimpiai mozgalom afrikai térhódításának első lépéseit jelentették. Az integrációs fejlődés második lépcsőjében (1961) megalapították az „Amatőr Sportolók Pán-afrikai Szövetségét”, amely az 1965. évi Brazzaville-i Játékok alkalmából összehívott kongresszusán létrehozta a Legfelsőbb Afrikai Sporttanácsot (Supreme Council of Sport in Africa, SCSA). Közreműködésével vált lehetővé a két fajüldöző rezsim, a Dél-Afrikai Unió (1968) és Rhodesia (1972) kirekesztése az olimpiai játékokról. Ugyanakkor 1976-ban az Új-Zélanddal kapcsolatosan elhamarkodottan meghirdetett montreali bojkottot a Tanács önkritikusan felülvizsgálta és újra megtalálta a módot a Nemzetközi Olimpiai Bizottsággal való együttműködésre. Az olimpiai mozgalom afrikai megszilárdításáért folytatott erőfeszítések harmadik szakaszának kezdetét jelentette az, hogy

1981 júniusában a togói Lome-ben összehívott kongresszuson megalakult az „Afrikai Nemzeti Olimpiai Bizottságok Szövetsége” (Association of African National Olympic Committees, AANOC).

*Ugy vélem külön is érdemes kitékinteni a gyarmati rendszer szét-
esése után megvalósult pán-afrikai játékok rövid történetére.* Mohamed Taher pasa és Coubertin báró gondolatát az 1950-es években két jelentősebb regionális sportszervezkedés kihívása dobta a felszínre: az Egyiptomból kiinduló „pán-arab” és a francia orientációjú „nemzetközösségi” rendezvény.

Az előzőekben már említett I. Pán-arab Játékot (Alexandria, 1953), a II. (Bejrut, 1957), majd a III. (Casablanca, 1961) követte. Az erősen nacionalista töltésű arab játékok ugyan nem terjedhettek túl az arab nyelvterületen, de serkentő hatásuk vitathatatlanul érződött a szorosabb értelemben vett fekete-Afrika országaiban is.

A francia orientációjú játékezdeményezések a de Gaulle-i politika új afrikai koncepciójával függtek össze. A kormánykörök támogatásával 1959-ben – brit mintára – létrehozták a Francia Nemzetközösségi Játékokat. Az első ilyen sporttalálkozóra 1959. április 13–19-e között került sor Tananarivóban. A résztvevők Franciaországból és a „Brazzaville-i csoport” néven ismert egykori gyarmatokról érkeztek. A versenyeken 8 sportág 800 versenyzője rajtolt. A felszabadító mozgalom gyors erősödésével azonban a társulás szétesett. Két év múlva a II. találkozó Abidzsánban már „Francia-nyelvterület Országainak Játékai” néven szerepelt. A Dakarban megrendezett III. találkozót (1963) pedig az „Afrikai Barátság Játékok”-nak hívták. A gyakori névváltozás egyaránt tükrözi a függetlenségi törekvéseket, de a kultúrkolonizáció módszereinek finomodását is. Egyébként a III. játékokon a franciákkal együtt 23 ország több mint 3000 sportolója indult. Köztük Algéria, Tunézia és az Egyesült Arab Köztársaság versenyzői is. Először szerepeltek a műsoron női számok. A nem hivatalos összetett pontversenyben I. Franciaország, II. Szenegál, III. Algéria lett.⁶

A tényleges független összafrikai regionális játékok tervezetét az „Amatőr Sportolók Pánafrikai Szövetségé”-nek alapító kongresszusán dolgozták ki (Accra, 1961). Itt született az a határozat, hogy az olimpiákat megelőző években pánafrikai játékokat kell rendezni, amelyek egyben a világversenyre való előkészületeket is szolgálják. Az egymás közti sűrűlődségek következtében azonban az 1963-ra tervezett I. Afrikai Játékokat csak 1965 júliusában tartották meg Brazzaville-ban.

Az első, valóságos „afrikai kis olimpia” megrendezéséért Brazzaville

nagy erőfeszítéseket tett. A mintegy harminc ország 3000 versenyzőjének méltó körülményeket biztosított. Új szállodákat, kosár-, kézi-, röplabda-pályákat és egy mintegy 30.000 nézőt befogadó stadiont építettek. Kilenc sportágban – atlétika, úszás, ökölvívás, kerékpározás, cselgáncs, kosárlabda, labdarúgás, röplabda, kézilabda – állították rajthoz Afrika legjobb versenyzőit. A „fekete földrész” sportolójának seregszemléi közül ez volt az első olyan önálló, összafrikai sportjáték, amelynek versenyeit a NOB égisze alatt bonyolították le. A fajüldöző Dél-Afrikai Köztársaság nevezését – a NOB-bal való közös megegyezés alapján – elutasították.

A II. Afrikai Játékok Lagosban – az időközben megalakított Legfelsőbb Afrikai Sporttanács rendezésében – a tervezett időpontban zajlottak le (1973). A pontversenyt mindkét alkalommal Egyiptom nyerte. A második helyet Nigéria, a harmadikat Kenya szerezte meg. Az 1978 nyarán Algírban sorakerült III. Afrikai Játékokon 45 ország csaknem 5000 sportolója mérte össze tudását. A játékokon és a játékokkal párhuzamosan üléselő Legfelsőbb Afrikai Sporttanács közgyűlésén a NOB a legmagasabb szintű küldöttséggel képviseltette magát.⁷

Az afrikai egységmozgalom szárnyán létrejött pán-afrikai játékok jelentőségét növelte az a tény is, hogy föléje tudtak nőni az angolok által patronált Nyugat-Afrikai Játékoknak, a franciák által kezdeményezett Afrikai Barátság Játékok neokolonialista tendenciáinak éppúgy, mint a periférikus érdekeket hordozó Pánarab és Földközi-tengeri Játékoknak. A Tanács keretében működő össz-afrikai sportszervezet aktív segítséget nyújt az elmaradottabb országok nemzeti szövetségeinek létrehozásában. Nem kis szerepe volt abban is, hogy az 1960-as évek végén sikerült megállítani a tehetséges sportolók amerikai és nyugat-európai profilklubokba való áramlását.

Az afrikai kontinens testkultúrájának összképéhez olyan nehézségek is hozzátartoznak, amelyekre európai ember alig gondol. Nemcsak oktató- és intézményhiánnyal kell megküzdeniük, hanem azzal is, hogy az itteni sportolók zöme nem ismeri a nemzetközi szintű eredményekhez szükséges edzésintenzitást sem. Vegyük ehhez hozzá a gazdasági elmaradottságot, a társadalmi kasztkorlátok maradványait, a nők hátrányos megkülönböztetését, a nyelvi problémákat és azokat a klimatikus nehézségeket is, amelyek úgyszólván lehetetlenné teszik a mérsékelt égöv alatt kialakult testnevelési és sporttapasztalatok egyszerű átültetését. (Például az iskolai testnevelési órákat csak kora reggel vagy későn délután lehet megtartani.) A továbbiakból elegendő megemlíteni még a vízhiányt és a gyepesítési nehézségeket. De még nem is szóltunk a mágikus hitvilág sportra kiterjeszke-

dő torz hajtásairól. Avagy a soknemzetiségűségből fakadó gondokról, amelyek olimpiáról-olimpiára fellépnek a válogatott csapatok összeállításánál. Ha mindezeket összevetjük, csak akkor tudjuk igazán értékelni azokat az eredményeket, amelyeket a függetlenségüket kivívott országok néhány évtizedes távlatban a testkultúra területén felmutattak.

*Afrika sportjának történeti távlatai és kontúrokkal bontakoznak ki a legutóbb lezajlott olimpiák tükrében.*⁸ Versenyzőik 1960-ban törtek be a világ sportjának élvonalába. A római olimpiai játékok egyik legnagyobb meglepetése még az etiop Abebe Bikila maratoni győzelme volt. Az 1964-es tokiói olimpián már az egyik legbiztosabb esélyesként szakította át elsőnek a maratoni táv célszalagját. Rajta kívül ott volt a döntőkben: 10.000 m-en a tunéziai Gammoudi (ezüstérmet szerzett), 800 m-en a kenyai Kiprugut (bronzérmes lett), 10.000 m-en az etióp Wolde (negyedik), távolugrásban a nigériai West (ugyancsak negyedik), 5000 m-en a kenyai Keino (ötödik) és 100 m-en az elefántcsont-parti Kone (hatodik). Keino volt az első afrikai atléta, aki 1965-ben felíratkozott a világcsúcstartók listájára.

Mexikóban (1968) a férfi atlétikában és ökölvívásban csaknem minden számban bekerültek a döntőbe. Mint ismeretes, öten: Keino, Gammoudi, Temu, Wolde és Biwott nyertek aranyérmet. Afrika futószámokban megelőzte Európát, amelynek csak egy első hely jutott. Münchenben (1972) Kipchoge Keino olimpiai csúccsal nyerte a 3000 m-es akadályfutást, az ugandai John Akii-Bua pedig világcsúccsal a 400 m-es gátfutást. Moszkvában (1980) az atlétika hosszútávú számainak nagy esélyesei közül elsősorban a finn Lasse Viren és az etióp Miruta Yfter visszatérését kísérte figyelem. Ezúttal az etióp Yfter bizonyult „Moszkva Nurmijának” és 10.000 m-en ő lett az olimpiai bajnok. Gyeplabdázásban pedig egy újonnan függetlenséget nyert állam, Zimbabwe együttese megszerezte Afrika első női aranyérmét.⁹

A nemzetközi küzdőtéren és a sportdiplomáciai csatározások során elért eredmények hatására sikerült kivívni, hogy az afrikai országok képviselői a fekete földrész súlyának megfelelően helyet kapjanak az olimpiai mozgalom vezetésében is. Nagyon jelentősnek tartjuk, hogy Mohamed Mzali, Tunézia miniszterelnöke és Louis Giradou N' Diaye elefántcsontparti sportember NOB alelnöki megbízatásban tevékenykedik.

Az afrikai érmeik csillogása és a diplomáciai sikerek azonban nem homályosíthatják a történeti értékelés előtt az újonnan felszabadult országok testkultúrájának gondjait. Hogyan lehetne a testkultúra – és ezen belül a népi játékok – egészséges hagyományait átmenteni? Ugyanakkor

hogyan plántálhatnánk át Afrika legszélesebb rétegeibe az egyetemes testkultúra értékeit anélkül, hogy azt kommercializálnánk? Hogyan lehetne az iskolai testnevelést és az alapvető higiéniai követelményeket megteremteni ott, ahol a szakkadereket még az elsődleges fontosságú termelő ágak is nélkülözik? A modern értelemben vett olimpizmusnak nemcsak nemzetközi képviselői és nemzeti integrációs funkciói vannak, hanem életmód átalakító feladatai is, mert a sport csak így válhat a népművelés szerves alkotó elemévé!

Jegyzetek

1. Christoph Ulf: Sport bei den Naturvölkern. 1–2. (Magyar nyelvű fordítás a TF könyvtárában)
2. Kun László: Egyetemes testnevelés és sporttörténet. Bp. 1984. Sport 68.
3. Saját gyűjtőmunka alapján. Epizódszerű leírását lásd: Reni Riefenstahl: Das Fest der Messer und der Liebe. Stern 1969. 51. sz. 52–58.
4. Pierre de Coubertin: Olimpiai emlékek. Testnevelés 1934. 7. sz. 227–229.
5. Magyar sportkalauz. Bp. 1983. Sportpropaganda 295–310.
6. Jean-Claude Ganga: Sport and Olympism in Africa. Olympic Review 1983. jan. 23.
7. Kun László, i. m. 361–362.
8. Az afrikai országok olimpiai sikereit részletesen tárgyalja: Mulu Wale: A sport és testnevelés fejlődése az afrikai országokban. Bp. 1979. (Doktori disszertáció.) TF könyvtár
9. Jean-Claude Ganga, i. m. 26.